

اسامی بیماری های انگلی نشخوار کنندگان استان سمنان در برخی زبان ها و گویش های ایرانی

اسلامی، ع.ا.

دکتر علی اسلامی

استاد ممتاز انگل شناسی دانشگاه تهران

خلاصه

پرسش نامه ای در باره جنبه های مختلف آلودگی ها و بیماری های انگلی حیوانات و گویش آن ها در استان های مختلف ایران تهیه شد و در دهه هشتاد توسط سازمان دامپزشکی به اداره های دامپزشکی ارسال گردید. از ۳۱ بیماری انگلی نشخوار کنندگان ایران ۱۷ بیماری کرمی، ۵ آلودگی ناشی از آکاربین ها و ۹ بیماری ناشی از تک یاخته ها می باشد. در این پژوهش، در مجموع ۲۰ گویش در مورد ۸ بیماری کرمی فاسیولیازیس، استرونژیلولوزیس گوارشی و ریوی، هیداتیدوزیس، سستودیازیس، سنورزیازیس و سیستی سرکوزیازیس گاو و گوسفندی نشخوار کنندگان کوچک استان سمنان ثبت شد همچنین برای آلودگی انگل های خارجی شامل کنه، جرب، شپش و میاز، ۱۴ گویش و برای ۲ بیماری تک یاخته ای تیلریازیس و بایزیوزیس ۳ گویش ثبت شد. در این پژوهش ۴۶ گویش خام گفتاری - شفاهی به نوشتاری تبدیل شد. از این گویش ها، می توان به عنوان مرجعی برای ایجاد رابطه و تفاهم بین دامپزشکان - روستائیان در خصوص بیماری ها و همچنین زبان شناسان و پژوهشگران آینده، برای ثبت و ضبط گویش ها، استفاده کرد.

واژه های کلیدی: گویش، بیماری انگلی، نشخوار کنندگان، استان سمنان.

۱. گروه انگل شناسی، دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران، تهران، ایران

*نویسنده مسؤول: aislami@ut.ac.ir

بسا با بررسی و تحلیل داده های گویشی، بسیاری از ناشناخته های زبانی و برخی از ابهامات زبان شناختی زده شده است. در روزگار کنونی بسیاری از گویش های ایرانی خاموش شده اند و بسیاری دیگر رو به فراموشی نهاده و جای خود را به فارسی معیار یا گویش های دیگر داده اند، در این میان، فن آوری نوین ارتباطات بر سرعت این روند افزوده است. پس جا دارد هر چه سریع تر در جهت شناسائی، ثبت، ضبط، و توصیف گویش های ایرانی گام بر داشته شود. در برهه ای، در دهه چهل و اجرای پروژه فائو (۱۳۴۲ - ۱۳۴۸) ضمن گفتگو با دامداران، با شنیدن تعدادی از واژه هائی مانند کپلک (kapalak) و کچک (cowchak) " فاسیولیازیس"، کُخ روده (kokh e-rud e) "استرونژیلوزیس گوارشی" با گویش های مربوطه آشنا شدم و بعدها، ضمن پژوهش حاضر، ثبت گویش های شفاهی - گفتاری بیماری های انگلی نشخوارکنندگان در استان های مختلف ایران از جمله سمنان برای اولین بار در ایران به نوشتاری تبدیل شد.

از ۶۳۶ هزار نفر جمعیت استان سمنان، ۱۴۸ هزار نفر روستائی هستند (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۳) و تعداد نشخوارکنندگان کوچک ۸۰۰۲۷۵۱ راس است. روستائیان، تولید کننده بوده و در تامین بخشی از مواد غذایی، پشم، مو، کرک و چرم و کود برای زمین های زراعی، نقش مهمی دارند. روستائیان برای مبارزه با بیماری های حیوانات، به کمک دکتر دامپزشک احتیاج دارند. ضمناً، مردم این استان با ۱۳ گونه های زبانی با یکدیگر گفتگو می کنند (کلباسی، ۱۳۸۸). زبان، ابزاری است برای ایجاد رابطه و تفاهم. اگر دامپزشک بومی و یا غیر بومی باشد، باید درباره بهداشت بیماری ها و مبارزه با بیماری حیوانات با گویش های آن منطقه، با روستائیان گفتگو کنند. در ایران، هزاران گویش های گفتاری - شفاهی در موضوع های مختلف وجود دارند که هزاران سال سینه به سینه منتقل شده است، ولی آن هائی که به مرحله نوشتاری رسیده برای همیشه در گنجینه زبان ها و گویش های ایرانی حفظ خواهند شد. گردآوری و ثبت و ضبط گویش ها اهمیت بسزائی دارد (بی نام، ۱۳۹۰). چه

پراکنندگی جغرافیائی	گویش ها	نام علمی بیماری
شاهرود	کَپَلک / kapalak	فاسیولیازیس
شاهرود	مالکی / mâleki	
گرمسار، مهدی شهر، فولاد محله، دامغان	مالک / mâlek	
سمنان	مارل ک / mârlek	دیگروسلیازیس
شاهرود، فولاد محله، سمنان، چاشم	کر م جگر / kerme jegar	
گرمسار	مالیک / mâlik	استرونژیلوزیس ریوی
شاهرود	کرم سفید / kerm-e sefid	
گرمسار	کر م جگر / kerme jegar	
دامغان	کرم اسپه جگر / Kerm-e espi-e jegar	استرونژیلوزیس لو له گوارش
شاهرود	کر م روده / kerm-e rud-e	
فولاد محله، مهدی شهر، سمنان	کیست / kist	هیداتیدوزیس
دامغان	سنگگ / sangag	
سمنان	آب دانه / âbdân-e	
شاهرود	قَرَنه جگر / qern-e jegar	
گرمسار	آب دانک / âbdânāk	
دامغان	کر م روده / kerm-e rud-e	سستودیازیس
سمنان	کُخ روده / kokh- e rud-e	
گرمسار	گیجی / gîji	سنوروزیازیس
دامغان	کرم برنجی / kerm-e berengi	سیستی سرکوس اوویس و بوویس

جدول ۱. نام های بیماری های کرمی نشخوارکنندگان سمنان در برخی زبان ها و گویش های ایرانی

روش پژوهش

در این بررسی، پرسش نامه ای جهت جمع آوری گویش های خام گفتاری-شفاهی شامل بیماری های انگلی حیوانات اهلی آماده شد و نتایج آن، مقاله حاضر برای اولین بار در استان سمنان است.

نتیجه و بحث

اگر چه، زبان فارسی زبان رسمی ایران است ولی علاوه بر فارسی، ترکی، ارمنی و عربی هم زبان هستند. به نظامی که به کمک محدودی آوا، معنا و تعدادی واژه بتواند از طریق دستگاه گفتاری آدمی، بی نهایت جمله بسازد و از این طریق بین جامعه ارتباط برقرار کند " زبان گفتاری " نامیده می شود و باید توجه کرد که با این تعریف، هر گویش و لهجه ای را می توان " زبان " نامید (کلباسی، ۱۳۸۸). بنابراین گویش هایی در باره بیماری های عفونی حیوانات از جمله انگلی وجود دارد که بخشی از زبانی است که می توان در مجموع آن را به صورت فرهنگ در آورد. تاکنون در ۱۲۰ گویش: ۷۵ گویش برای فاسیولیاژیس (اسلامی و مشکات، در حال چاپ) و ۴۵ گویش در باره دیکرو سلیاژیس (اسلامی، در حال چاپ) جمع آوری و ثبت شده است.

گویش های ثبت و ضبط شده بیماری های نشخوارکنندگان کوچک استان سمنان در جدول (۱) خلاصه شده اند.

از ۳۱ بیماری و یا آلودگی انگلی نشخوارکنندگان ایران، ۱۷ بیماری مربوط به بیمارهای کرمی است. از این تعداد، در ۸ بیماری که در جدول (۱) نشان داده شده است، روستائیان، از ۲۰ گویش استفاده می کنند و دامپزشکان، دامداران و یا کسانی که با این بیماری ها

سرو کار دارند، می توانند این بیماری ها و انگل های مربوطه را در حین ذبح با چشم غیر مسلح مشاهده کنند ولی سایر بیماری ها مانند شیستوزومیازیس، و .. فقط دامپزشکان توانایی تشخیص آن ها را دارند.

ثبت و ضبط گویش های مربوط به انگل های خارجی و تک یاخته ها در جدول (۲) خلاصه شده اند.

آنچه که در باره آلودگی های کرمی شرح داده است در مورد بیماری های ناشی از آکارین ها و تک یاخته ها هم صدق می کند. کنه، و جرب (خارش و عوارض مربوطه) و شپش و میاز با چشم غیر مسلح دیده می شوند. ضمناً از ۹ بیماری ناشی از تک یاخته ها ۲ بیماری تیلریوزیس و بابزیوزیس با عوارض بیماری از جمله زردی و خون شاش برای دامداران قابل تشخیص هستند ولی تشخیص توکسوپلاسموزیس، نتو سپوروزیس و ... با کمک آزمایشگاه تشخیص داده می شوند.

متأسفانه، جمعیت روستائیان کشور، کم و بیش مانند سایر نقاط دنیا، در حال کاهش است. طبق آمار سال ۱۳۳۵ از کل جمعیت ایران، ۶۶٪ روستائی (۱۲ میلیون) و ۳۴٪ (۶ میلیون) شهری بودند، ولی در سال ۱۳۸۵، از جمعیت ۷۰ میلیونی، ۶۸٪ شهری و ۳۲٪ روستائی بودند. طبق گزارش رئیس مرکز آمار، جمعیت روستائی امروز کشور به ۲۲٪ و در سال ۱۳۹۵، به ۲۰٪ خواهد رسید (مرکز آمار، ۱۳۹۰). بنا براین هر چه سریع تر باید در جهت حفظ و دست کم برای ثبت و ضبط گویش های ایرانی گام برداشت. زیرا بسیاری از گویش ها رو به فراموشی نهاده و جای خود را به فارسی معیار و یا گویش های دیگر داده اند.

پراکندگی جغرافیائی	گویش ها	نام علمی بیماری و یا انگل
شاهرود،	mari / ماری	کنه
شاهرود،	nāt / نات	
گرمسار	ešš pā / شش پا	
سرخه، سمنان، مهدی شهر، فولاد محله	ir-e / ایره	
سرخه، سمنان، مهدی شهر، فولاد محله	kar č-e / کرچه	
دامغان	mori / موری	
شاهرود، گرمسار، دامغان، فولاد محله، سمنان، سرخه، مهدی شهر، چاشم	gari / گری	جرب
مهدی شهر، شمال سمنان	spaz / اسپز	شپش
سمنان	šepeš - e / شپشه	
سمنان	šopoš / شپش	
گرمسار	rešg / رشگ	
	ešpaš-e / اسپشه	
شاهرود، گرمسار	mānjul / منجول	مياز
سمنان، مهدی شهر، فولاد محله، چاشم	kermžen / کرمژن	
دامغان، شاهرود، گرمسار، در جربین، مهدی شهر، شه‌میرزاد	zardi / زردی	تیلریوزیس
شاهرود	zardi / زردی	بازریوزیس
گرمسار	خون شا ش	

جدول ۲. اسامی بیماری های ناشی از انگل های خارجی و تک یاخته ها در برخی زبان ها و گویش های ایرانی

- اسلامی، ع.** مشکات، م. در حال انتشار. نام فاسیو لیبازیس (بیماری انگلی کبدی نشخوارکنندگان)، در برخی زبان ها و گویش *های ایرانی". ویژه نامه زبان ها و گویش های ایرانی فرهنگستان زبان و ادب فارسی
- اسلامی، ع.** در حال انتشار. نام های بیماری دیکروسلیازیس در زبان ها و گویش های ایرانی . مجله نسخه دامپزشکی، نیمه مهر – آبان ۱۳۹۴.
- بی نام،** ۱۳۹۰. راهنمای گردآوری گویش ها، برای گنجینه گویش های ایرانی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، گروه زبان ها و گویش های ایرانی.
- خبرگزاری فارس، معاون برنامه ریزی استان سمنان، ۱۳۹۳
- کلباسی،** ایران. ۱۳۸۸. فرهنگ توصیفی گونه های زبانی ایران. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- مرکز آمار ایران،** ۱۳۹۰. مصاحبه رئیس مرکز آمار ایران، پایگاه اینترنتی اطلاعات مرکز آمار ایران.

